

P Ö Y T Y Ä

Varhaiskasvatussuunnitelma

2017

Sivistyslautakunta

Sisältö

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	9
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	9
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	11
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	12
2.4 Arvoperusta	13
2.5 Oppimiskäsitys.....	14
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	15
2.7 Laaja-alainen osaaminen	15
Ajattelu ja oppiminen	16
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	16
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	17
Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	17
Osallistuminen ja vaikuttaminen	18
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	19
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	24
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	25
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	26
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	26
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	26
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	27
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	27
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	27
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	28
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	29
Monialainen yhteistyö.....	29
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	30
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	33
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	33

4.2	Pedagoginen dokumentointi	34
4.3	Monipuoliset työtavat	35
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	35
4.5	Oppimisen alueet	36
	Kielten rikas maailma	37
	Ilmaisun monet muodot	39
	Minä ja meidän yhteisömme	40
	Tutkin ja toimin ympäristössäni	41
	Kasvan, liikun ja kehityn	42
4.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	43
	Kaksikielinen varhaiskasvatus	44
4.7	Paikallisesti päätettävät asiat	46
5.	Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	49
	5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	50
	5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	50
	5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	51
	5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	52
	5.5 Paikallisesti päätettävät asiat	54
6.	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	63
	6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	63
7.	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	64
	7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	64
	7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	65

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksen lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

¹ Varhaiskasvatustilain (36/1973)

² Perusopetuslaki (628/1998) 26 a § (1040/2014)

³ Varhaiskasvatustilain 1 § (580/2015)

⁴ Varhaiskasvatustilain 9 § (580/2015)

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai muuta palvelun tuottajaa (julkinen tai yksityinen)⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa⁶. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 15-26 § (909/2012)

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 b § (580/2015)

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom. (875/1981)

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 9 b § (580/2015)

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva-oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹². Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohdaksi tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus¹³. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään lastentarhanopettajan asiantuntijuutta¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia (luku 4.2) käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen¹⁵ (luku 5.4). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa päiväkotitai perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.¹⁷ Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta¹⁸. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet

¹² Varhaiskasvatusturvalaki 7 a § (580/2015)

¹³ Varhaiskasvatusturvalaki 7 a § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitolaista muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitolaista muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 7 a §

¹⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitolaista muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 7 a §

¹⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitolaista muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 19

- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

PÖYTYÄ

1.4 Pöytyällä päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustilain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä joko kunta-, yksikkö-, ryhmä tai toimintamuoto-kohtaisena taikka osittain koko kuntaa koskevana ja osittain yksikkö-, ryhmä- ja toimintamuoto-kohtaisena. Muun palvelun tuottajan toiminnassa varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palvelun tuottajan toimintaa koskevana.¹

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa varhaiskasvatussuunnitelmassa,

- Millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään

Pöytyän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen kielellä. Varhaiskasvatussuunnitelman hyväksyjä on sivistyslautakunta.

- Laaditaanko paikallinen suunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuoto-kohtaisena tai alueellisina suunnitelmina

Pöytyän kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta vastasi ohjausryhmä, johon kuuluivat varhaiskasvatuspäällikön johdolla yksiköiden esimiehet ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat.

Suunnitelma on laadittu yhteistyössä koko kunnan varhaiskasvatuksen henkilökunnan, palveluseteli-tuottajien ja eri yhteistyötahojen kanssa. Vanhemmat ja lapset osallistuivat eri kyselyiden avulla.

Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu koko kunnan varhaiskasvatukselle. Yksiköt laativat vuosittain ryhmäkohtaiset suunnitelmat ja arvioinnit.

- Millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään

- Miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen¹
- Miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan

Pöytyän kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ovat ohjanneet Pöytyän kunnan sivistystoimen strategia, perusopetuksen opetussuunnitelma, esiopetuksen opetussuunnitelma, tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Varhaiskasvatussuunnitelman valmistelu aloitettiin koko henkilökunnan perehdyttämällä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatuksen perusteista laadittiin Pöytyällä henkilökunnalle viisi koulutuskokonaisuutta. Koulutuskokonaisuudet järjestettiin jokaisella palvelualueella sekä perhepäivähoitajille. Henkilökunta osallistui kaikkiin viiteen koulutukseen. Koulutuskertojen lisäksi henkilöstö työsti työyhteisöissään ryhmitöitä, joiden pohjalta laadittiin Pöytyän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Ryhmätöiden tarkoitus oli myös sitouttaa ja syventää varhaiskasvatuksen perusteiden sisältöä henkilökunnalle.

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan saimme lisäksi koulutusta opetushallituksesta aluehallintoviraston järjestämänä. Lasten vanhemmat osallistuivat varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan vastaamalla annettuihin kysymyksiin. Varhaiskasvatuksen piirissä olevilta lapsilta kerättiin tietoa haastattelemalla ja vastaamalla yhdessä vanhempien kanssa kyselyihin. Yhteistyökumppanit osallistuivat koulutuksiin ja ryhmitöihin.

Varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan Pöytyän kunnan kotisivuilla ja lisäksi suunnitelma on luettavissa kaikissa yksiköissä.

- Miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon

Pöytyän kunta on moderni maaseutumainen kunta, missä luonto on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen toiminnassa. Sivistystoimen strategia on ollut lähtökohtana suunnitelmaa kirjoitettaessa. Samoin asiakirjat, jotka vaikuttavat lasten hyvinvointiin Pöytyällä. Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on huomioitu, että varhaiskasvatusta toteutetaan perhepäivähoidossa ja päiväkodeissa.

- Miten varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenteen, sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt.

Pöytyän kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan on osallistunut koko henkilökunta.

Arviointisuunnitelma on erikseen kohdassa 7.

- Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan hyödyntää varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tekstiä.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.¹⁹ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁰.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²¹. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²².

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä²³. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakiellellä²⁴. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja²⁵.

¹⁹ Varhaiskasvatustilain 11 § 1. mom. (580/2015)

²⁰ Varhaiskasvatustilain 11 b § (1290/1999)

²¹ Varhaiskasvatustilain 10 § (909/2012)

²² Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) 3 § ja Varhaiskasvatustilain 1 ja 10 §

²³ Varhaiskasvatustilain 11 § 2 mom.

²⁴ Varhaiskasvatustilain 2 a §:n (580/2015) 6. kohta

²⁵ Varhaiskasvatustilain 4 a § (909/2012) 2. mom.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja päivähoitosta annettuun asetukseen²⁶ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta²⁷ sekä hallintolakia²⁸ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta²⁹. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁰. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³¹, tasa-arvolaki³², Euroopan ihmisoikeussopimus³³, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁴, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁵, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista³⁶ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet³⁷. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatulaisissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatulain³⁸ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

²⁶ Asetus lasten päivähoitosta (239/1973)

²⁷ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

²⁸ Hallintolaki (434/2003)

²⁹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom. ja 19 §

³¹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³² Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

³³ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁵ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

³⁶ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

³⁷ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

³⁸ Varhaiskasvatulaki 2 a §

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.³⁹

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁰. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴¹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä⁴². Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä⁴³ ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen⁴⁴. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.⁴⁵ Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁴⁶.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana⁴⁷. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua.⁴⁸

³⁹ Varhaiskasvatustilain (108/2016) 11, 11 a ja 11 b § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatustilain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11a ja 11 b §, perustelut s. 37-45

⁴⁰ Varhaiskasvatustilain 6 § (580/2015)

⁴¹ Varhaiskasvatustilain 2 b § (580/2015)

⁴² Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) 7-8, 10, 15-16 § ja Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 3 ja 8 §

⁴³ Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

⁴⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 6 §, perustelut s. 17

⁴⁵ Varhaiskasvatustilain 11 e § (580/2015)

⁴⁶ Sosiaalihuoltolain 35 § ja Lastensuojelulain 25 ja 25 a § (88/2010 ja 1302/2014)

⁴⁷ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁴⁸ Varhaiskasvatustilain 11 a § (108/2016), 11 b § (1290/1999) ja 11 c § (909/2012), Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatustilain

Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.⁴⁹

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁰. Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus⁵¹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta⁵². Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatus voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilölli-

sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 22, 37-45

⁴⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 42

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 5 § (108/2016) ja 5 a § (580/2015)

⁵¹ Asetus lasten päivähoitosta 6 § (806/1992) 4 mom. (1282/2015)

⁵² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 7 a §

nen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁵³.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁵⁴

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁵⁵, varhaiskasvatustlain⁵⁶ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁵⁷.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen

⁵³ Varhaiskasvatustlain 2 a § 5. kohta

⁵⁴ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 ja 17 §

⁵⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁵⁶ Varhaiskasvatustlain 2 a, 2 b, 7 a ja 7 b §

⁵⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁵⁸

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen näkemyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyöyhteistyölle⁵⁹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

⁵⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 6. kohta

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta⁶⁰ sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatusta avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatusta sivustustehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä

⁶⁰ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojaan ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisyhteiskunnan toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintaky-

vylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyö-

dynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Pöytyällä päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen järjestäminen

Pöytyän kunnan varhaiskasvatus koostuu omasta palvelutuotannosta ja palvelusetelillä järjestettävästä tuotannosta.

Palvelumuodot Pöytyän varhaiskasvatuksessa ovat:

- *päiväkoti omatuotanto*
 - *varhaiskasvatus ja esiopetus*
 - *iltahoito*
 - *ympäri vuorokautinen hoito*
- *päiväkoti palveluseteli*
 - *varhaiskasvatus ja esiopetus*
- *perhepäivähoito, omatuotanto*

- *varhaiskasvatus*
- *perhepäivähoito, palveluseteli*
 - *varhaiskasvatus*
- *millaista on yhteistyö eri toimintamuotojen kesken*

Pöytyän kunnassa oma- ja palvelusetelituotanto tekevät jatkuvaa yhteistyötä varhaiskasvatuspalvelujen

kehittämistyössä. Varhaiskasvatusyksiköt toteuttavat yhteistä suunnitelmaa. Suunnitelman arviointi ja uusien tavoitteiden asettelu tehdään yhteistyössä laajennetussa Pöytyän varhaiskasvatuksen yhteistyöpalaverissa. Toiminnan toteuttamisessa yksiköt suunnittelevat yhteisiä retkiä, tapahtumia ja juhlia. Koko kunnan tasolla suunnitellaan ja toteutetaan hankkeita yhteistyötahojen kanssa, esim. koko kunnan yhteinen liikuntaviikko, johon mukaan kutsutaan srk, kotilapset ja Heikinsuon esiopetus. Yhteistyössä palveluntuottajien kesken järjestetään henkilöstön ajankohtaisia koulutuksia ja toiminnan kehittämishankkeita.

Pedagogiset suunnittelukokoukset, moniammatilliset vertaisryhmäkeskustelut ja yhteiset tapahtumat ja vierailut kuuluvat yhteiseen toimintakulttuuriimme.

- *siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua*

Pöytyän varhaiskasvatusyksiköissä on käytössä yhteiset varhaiskasvatuksen lomakkeet

- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelma*
- *havainnointilomakkeet*
- *erityisen ja tehostetun tuen lomakkeet ja ohjeistukset*
- *Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksen sisällä toimintamuodosta toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtyvät lomakkeet siirtopalaverissa uuteen toimintayksikköön.*

Pöytyän kunnan varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat kaikissa toimintamuodoissa ja yksiköissä sekä perhepäivähoidossa. Ennen uuteen yksikköön siirtymistä lapsia ja huoltajat käyvät tutustumassa uuteen toimintayksikköön. Tämä yhteistyö edesauttaa lapsen siirtymistä uuteen hoitopaikkaan.

Pöytyällä puhutaan oppimisen polusta, johon halutaan osallistaa sekä lapset että heidän huoltajansa. Pöytyällä huoltajien osallisuus alkaa välittömästi tuontitilanteessa. Huoltajien toiveita ja tarpeita kuullaan.

Huoltajille esitetään vapaat varhaiskasvatuspaikat eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuspaikasta päätetään huoltajien kanssa yhdessä neuvotellen.

Oppimisen polku alkaa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Lapsi ja perhe kutsutaan tutustumaan

varhaiskasvatustyksikköön. Perheellä on mahdollisuus tutustua yksilöllisesti omien tarpeidensa mukaan toimintayksikköön, jossa on valmistauduttu lapsen saapumiseen. Perheiden ja kasvattajien välille luodaan lämmin ja aito vuorovaikutus. Yhdessä sovitaan lasta koskevista kasvatuskäytännöistä ja arvoista.

Pöytyällä lapsen kasvua ja kehitystä dokumentoidaan koko varhaiskasvatuksen ajan. Nämä dokumentit kulkevat lapsen mukana hänen siirtyessään toiseen ryhmään. Lapsen kehityksen sitä vaatiessa järjestämme myös siirtopalavereja, joihin kutsutaan henkilöt, jotka liittyvät lapsen kehityksen tukemiseen. Tutustumiskäyntejä uuteen ryhmään järjestetään tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan. Lapsen siirtyessä esiopetukseen lapset tutustuvat perheidensä kanssa esiopetuksen tiloihin ja aikuisiin tutustumispäivänä. Varhaiskasvatuksessa jo oleville lapsille voidaan ennen esiopetusta järjestää tutustumishetkiä. Pöytyällä lapsen kasvua ja kehitystä dokumentoidaan koko hänen varhaiskasvatuksensa aikana. Nämä dokumentit kulkevat lapsen mukana hänen siirtyessään esiopetukseen. Lapsen kehityksen sitä vaatiessa, järjestetään myös siirtopalavereita, joihin kutsutaan henkilöt, jotka liittyvät lapsen kehityksen tukemiseen.

Lapsen siirtyessä perusopetukseen tehdään yhteistyötä perusopetuksen alkuopettajien kanssa vuosisuunnitelman mukaisesti. Tässä nivelvaiheessa pidetään lapsen siirtopalaveri, johon osallistuvat tarpeen mukaan esiopettaja, koulun opettaja, koulupsykologi, erityisopettajat, kouluterveydenhoitaja ja halutessaan lapsen huoltajat. Kouluun ilmoittautumisen yhteydessä tiedotetaan perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta sekä koulukuljetuksista. Yhteistyötä arvioidaan lukuvuoden alussa esi- ja alkuopettajille yhteistyöpalavereissa. Tällöin laaditaan lukuvuosisuunnitelma ja nivelvaiheen käytännöt.

- varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat

Lapsuuden itseisarvo

Lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus olla omanlaisensa. Tuemme lapsen osallisuutta lapsen ikä huomioon ottaen.

Ihmisenä kasvaminen

Pöytyällä ymmärretään vuorovaikutuksen tärkeä merkitys kasvatuksessa. Turvallinen kasvuympäristö on toisista välittävä ja hyviä tekoja vahvistava. Näin luomme parhaan kasvualustan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistumiselle.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus elää ympäristössä, jossa vuorovaikutus edistää hänen itsetuntoaan ja muuta oppimistaan. Hänellä on oikeus saada hyvä pohja elämäänsä leikkien, tutkien, oppien ja kokien elämyksiä maaseutu ympäristössä.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan yhdenvertaisuuden periaatetta ja tasa-arvoa sekä nähdään moninaisuus rikkautena.

Pöytyällä saamme vähitellen kokemusta erilaisista kielistä, kulttuureista, katsomuksista, uskomuksista ja perinteistä. Kohtaamme eritaustaiset ihmiset suvaitsevaisella asenteella. Tavoitteenamme on luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri.

Perheiden monimuotoisuus

Hyvää vuorovaikutusta sisältävä kasvatusta huomioi monimuotoiset perheet kunnioittaen kaikkien kieltä, kulttuuria, katsomusta, uskontoa ja perinteitä. Perheiden tavoista ja perinteistä keskustellaan aina yksilöllisesti.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Pöytyällä läheinen yhteys luontoon on konkreettisesti läsnä lapsen arjessa. Pienten kylien yhteisöllisyys ja kulttuuriperintö ovat osa lapsen elämää. Yhteisöllisyyttä rakennetaan tiiviillä yhteistyöllä erilaisten paikallisten yhdistysten ja toimijoiden kanssa. Pöytyällä ohjataan lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Teemme tiivistä yhteistyötä paikallisen liikuntatoimen, neuvolan, hammashuollon sekä terveyden- ja hyvinvoinninedistämisyksikön kanssa.

- oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat

Lapsi on aktiivinen toimija ja tutkija, joka kasvaa, kehittyy ja oppii vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Myönteiset tunne- ja oppimiskokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät kokonaisvaltaista oppimista. Lasten tulee saada onnistumisen kokemuksia ja kokea iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana. Pöytyällä puhutaan oppimisen polusta, jolla lasta tuetaan hänen kehityksessään. Oppimisen polku kulkee turvallisessa oppimisympäristössä, josta sensitiiviset varhaiskasvatuksen ammattilaiset vastaavat.

- pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat

Vuorovaikutus on aina mukana pedagogisessa toiminnassa, joka on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. Siitä hyötyy oppiva ja hyvinvoiva lapsi.

Kasvatus

Jokainen hetki on kasvatusta. Aikuisen malli on tärkeää joka hetki. Myös silloin, kun aikuinen ei sitä itse tiedosta. Kasvatuksessa korostetaan lapsen oikeutta omiin mielipiteisiin ja osallisuuteen lasta koskevis-
sa asioissa.

Hoito

Kasvattaja huolehtii sensitiivisesti lapsen erilaisista tarpeista hoitotilanteissa. Oleellista tässä on vasta-
vuoroinen vuorovaikutus ja aikuisen aito läsnäolo. Lapselle annetaan huomiota, aikaa ja lämmin syli.
Lapsella on oikeus tulla ymmärretyksi.

Opetus

Pöytyä on maaseutumainen ja luontorikas kunta. Tämä mahdollistaa luonnon monimuotoisuuden hyö-
dyntämisen ja läsnäolon toiminnassamme. Lapsilähtöisyydellä vahvistamme lapsen uteliaisuutta ja tut-
kimisen halua erilaisissa oppimisympäristöissä. Kasvattaja antaa mahdollisuuden ja kantaa vastuun
lapsen oppimisen edistymisestä. Kasvattaja mahdollistaa lapsen aktiivisen toimijuuden, lapsi saa tutkia,
kokeilla ja koota itse merkityksiä. Kasvattaja huomioi lapsen herkkyyksikaudet ja antaa tilaa lapsen luo-
vuudelle. Oppiminen on iloinen asia.

- laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään

Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden sekä kokemusten kokonai-
suudesta. Ammattitaitoiset kasvattajat herkistyvät huomaamaan lasten omia mielenkiinnon kohteita ja
lasten arkeen liittyviä ilmiöitä, joita ryhdytään yhdessä tutkimaan pedagogisin menetelmin. Maaseutu-
kunnassa lasten arjessa korostuvat luonnossa tapahtuvat ilmiöt ja muutokset, jolloin niitä voidaan tut-
kia leikkien, itseään ilmaisten tai esimerkiksi tieteellisin ja taiteellisin menetelmin. Luonnon lisäksi var-
haiskasvatyüksiköiden läheisyydessä olevat kohteet esim. kirjasto ja koulut ovat oivallisia laaja-alaisen
oppimisen tarjoajia. Oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista oppimista.

LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN

	Varhaiskasvatussuunnitelman pe- rusteet:	Pöytyällä:
AJATTELU JA OPPIMINEN	<ul style="list-style-type: none">• ihmettely, oivaltaminen ja oppimisen ilo• leikin mahdollisuus, mieliku- vitus ja luovuus, kokeilemi- nen ja tutkiminen	<ul style="list-style-type: none">• erilaiset oppimisympäristöt:<ul style="list-style-type: none">○ luonto ja lähimetsä• lasten leikki-ideoiden mahdollista- minen ja toteuttaminen• ohjattu ja vapaa leikki

	<ul style="list-style-type: none"> • kehittyvät vuorovaikutuksessa välittävien aikuisten kanssa • kannustus ja onnistumisen ilo • kannustetaan sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista • lapsi on aktiivinen oppija • ongelmanratkaisutaidot 	<ul style="list-style-type: none"> • pitkäkestoinen leikki • kasvattajan toimintatapana on olla läsnä ja lähellä leikin tukemisessa → vuorovaikutus • leikkirauhanjulistus • turvallinen ja positiivinen kasvuympäristö: <ul style="list-style-type: none"> ○ lapsi saa oppia ja erehtyä ○ kasvattajan tuki lapsen kohdatessa pettymyksiä tai epäonnistumista ○ ei valmiita malleja, mahdollistetaan erilaisia vaihtoehtoja ongelmanratkaisutilanteissa
KULTTUURINEN OSAAMINEN, VUOROVAIKUTUS JA ILMAISU	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaaliset taidot • kulttuuriperinnön siirtäminen traditioiden ja juhlien avulla • rohkaiseminen tutustumaan uusiin ihmisiin ja kulttuureihin • kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteinen kohtaaminen eli erilaisuuden hyväksyminen 	<ul style="list-style-type: none"> • vuorovaikutustaidot: <ul style="list-style-type: none"> ○ puhuminen ja kuunteleminen ○ tunteet ja ilmeet • oman kulttuuriperinteen siirtäminen: <ul style="list-style-type: none"> ○ juhlat ja niiden viettäminen ○ museot, tapahtumat ja tilaisuudet • huomioidaan ryhmissä olevien lasten kulttuuri- ja kielitaustat: <ul style="list-style-type: none"> ○ tervehdykset ○ laulut ja leikit ○ perinteet ○ juhlat • henkilöstön toimiminen mallina
ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN JA ARJEN TAIDOT	<ul style="list-style-type: none"> • myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen • tunteiden nimeäminen • kiusaamisen ennaltaehkäisy • lepo, ravinto, liikunta ja hygienia • lähiluonto ja liikenne 	<ul style="list-style-type: none"> • turvallinen ja positiivinen kasvuympäristö • tunnetaidot: <ul style="list-style-type: none"> ○ draama ○ kuvat ○ leikki • Kiusaamisen ennaltaehkäisyn suunnitelma • yhteistyö liikuntatoimen, neuvolan, hammashoitolan sekä terveyden- ja hyvinvoinninedistämisyksikön kanssa <ul style="list-style-type: none"> ○ palaverit / koulutukset ○ hammashoitajan vierailut ○ yhteiset tapahtumat esim. liikunta- ja liikennetapahtumat • lähiluonto oppimisympäristönä ja

		<i>liikkuminen luonnossa:</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ Haukkavuoren ulkoilualue ○ Kuhankuonon retkeilyreitistö
MONILUKU- TAITO JA TIETO- JA VIESTINTÄ- TEKNOLOGI-NEN OSAAMINEN	<ul style="list-style-type: none"> • <i>monilukutaitoa eli erilaisten viestien ja tekstien tulkitsemista</i> • <i>mediakasvatus on mediakokemusten rikastamista, mahdollisuuksien tarjoamista tekemiseen ja kokemiseen</i> • <i>lasten kanssa yhdessä tutkitaan ja havainnoidaan tietojen ja viestintäteknologian roolia arkielämässä</i> • <i>tutustutaan eri viestintä- ja teknologiavälineisiin</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>kirjastokäynnit</i> • <i>kirjat ja lukeminen</i> • <i>lorut ja laulut</i> • <i>kuvat ja viittomat</i> • <i>valokuvaus</i> • <i>sadutus</i> • <i>draama</i> • <i>musiikki</i> • <i>arjen dokumentointi</i> • <i>media:</i> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>lehdet</i> ○ <i>tietokone</i> ○ <i>TV</i> ○ <i>tabletti</i> ○ <i>puhelin</i>
OSALLISTU- MINEN JA VAIKUTTA- MINEN	<ul style="list-style-type: none"> • <i>lapsen kuuleminen</i> • <i>lapsi aktiivisena toimijana</i> • <i>lapsi vaikuttajana</i> • <i>vahvistetaan lapsen kykyä ajatella itse, ilmaista mielipiteitään ja olla aloitteellinen</i> • <i>tuetaan lapsen kykyä huomioida toiset</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>lapsilähtöisyys</i> • <i>oman mielipiteen esittäminen</i> • <i>toisten kuunteleminen</i> • <i>lasten kokoukset</i> • <i>äänestäminen</i> • <i>lasten aloitteet, ideat</i> • <i>lasten tekemät omat valinnat</i>

- se, miten luvussa 2 kuvatut varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet toteutuvat eri toimintamuodoissa.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä kehityksen ja oppimisen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista

- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyvä mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁶¹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuden liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁶¹ Yhdenvertaisuuslaki 7 ja 8 §

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmenetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö⁶². Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä

⁶² Varhaiskasvatuslaki 2 a 4. kohta ja 6 §

kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontais- ta uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelli- seen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mu- kaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä luvussa 4 kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sal- littua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta. Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvit- taessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituk- senmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovi- taan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohtei- siin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suun- nittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksen- sä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitel- mallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunniotus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁶³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimitettava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁶⁴.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella⁶⁵. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimism-

⁶³ Varhaiskasvatustilain 14 a § ja Kielilaki (423/2003) 18 §

⁶⁴ Varhaiskasvatustilain 9 ja 11 e §

⁶⁵ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) ja sen muutos (338/2011) 7 §

päristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

3.4 Pöytyällä päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

- Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaa ajatus onnellisesta lapsesta, turvallisesta oppimisympäristöstä ja lämpimästä vuorovaikutuksesta. Tavoitteena on, että Pöytyän varhaiskasvatuksessa kasvattajat toimivat lämpimän vuorovaikutustavan mukaisesti. Lisäksi toimintakulttuuria kehitetään entistä lapsilähtoisemmäksi. Toimintakulttuurin kehittäminen lähtee pedagogisesta johtamisesta, jota ohjaa Pöytyän kunnan strategia sekä sivistystoimen strategia ”mahdollisuuksien polku” (2017). Varhaiskasvatuspäällikkö vastaa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisestä ohjaten ja kouluttaen varhaiskasvatuksen henkilökuntaa. Varhaiskasvatusyksiköiden lähiesimiehet valvovat ja ohjaavat, että kasvatuslinjaukset toteutuvat päivittäisessä toiminnassa. Lastentarhanopettaja kantaa vastuun tiimensä toimintakulttuurin kehittämisestä ja arvioimisesta.

Varhaiskasvatuksen kaikessa toiminnassa tulee ottaa huomioon sekä lapsiryhmän että yksittäisen lapsen kehitystaso, vaihtelevat mielenkiinnon kohteet ja tarpeet. Lapsia ja heidän huoltajiaan osallistetaan suunnittelussa, toiminnassa ja arvioinnissa. Lapsen toiveet huomioidaan ikätasolle sopivalla tavalla esim. havainnoimalla, haastattelemalla tai muulla sopivalla tavalla. Lapset osallistetaan päätöksentekoprosessiin kehittämällä käytäntöjä, jotka mahdollistavat lasten ja aikuisten välisen vallan jakamisen ja vastuun ottamisen päätöksiä tehdessä. Ennen toimintakauden alkua ja sen aikana huoltajilta kysytään mielipiteitä varhaiskasvatuksen toiminnasta. Vanhemmuutta tuetaan huoltajien kanssa käytävillä keskusteluilla kodin toimintakulttuuriin liittyvistä arvoista ja toimintatavoista. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan lapsen henkilökohtaista kulttuuriperintöä ja autetaan lasta luomaan ymmärrystä omista juurista, itsetunnosta ja minäkuvesta. Kunnioitetaan myös jokaisen perheen kotikieltä, uskontoa tai uskonnottomuutta ja niiden ilmenemistä varhaiskasvatuksessa (esim. oppimisympäristöt, ruokailu, retket...).

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria rakentaessa huomioidaan, että kaikki toiminta- ja työtavat ovat pedagogisesti perusteltavissa. Kasvattajan tulee olla tietoinen tavoitteista koko ajan. Jokaisella kasvattajalla on vastuu omien ajattelu- ja toimintamallien arvioimisesta ja kehittamisestä (esimerkiksi koulutukset ja ammattikirjallisuus). Omia käytäntöjä on hyvä myös kyseenalaistaa ajoittain ja jakaa hiljaista tietoa perustelemalla toimintaansa muille kasvattajille. Lapsilla on mahdollisuus kokeilla eri vaihtoehtoja, erehtyä ja saada oivalluksia kasvattajien rohkaisemana eikä heille aina anneta valmiita vastauksia. Kasvattajat jakavat pohdinnan kautta saavutetun yhteisen ymmärryksen siitä, miten lasten kanssa toimitaan sekä miten lapset ja heidän huoltajansa kohdataan. Kasvattajat antavat omalla esimerkillään mallia siitä, että on turvallista kokeilla ja joskus erehtyäkin sekä pyytää ja saada apua muilta. Kasvattaja ei määrittele lapselle valmiiksi perinteisiä roolimalleja. Lapsia ohjataan leikkeihin lapsen tarpeiden, iän, kehitystason, toiminnan tai tilanteen mukaan, ei sukupuolen mukaan. Leikkiin suhtaudutaan arvostavasti ja ollaan läsnä lasten leikitilanteissa, tarvittaessa ohjaten leikkiä.

Terveelliset, turvalliset ja liikunnalliset elämäntavat edesauttavat lapsen hyvinvointia. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ympäristöään ja sen jäseniä. Pöytyän varhaiskasvatuksessa panostetaan tunne- ja turvataitojen harjoitteluun mm. Lapsen mieli- materiaalin ja Askeleittain – ohjelman avulla. Taitoja harjoitellaan jatkuvasti päivittäisessä toiminnassa. Varhaiskasvatuksessa toimitaan kiusaamisen ennaltaehkäisy-suunnitelman (2017) mukaisesti.

Varhaiskasvatusta tulee kehittää vastaamaan tulevaisuuden tarpeita. Varhaiskasvatuksessa arvioidaan säännöllisesti vanhojen työtapojen toimivuutta sekä kehitetään avoimesti ja rohkeasti uusia työtapoja. Keskustelu ja reflektointi ovat toimintakulttuurin muutoksessa avainasemassa. Jokaisen mielipidettä kuunnellaan ja arvostetaan. Koko toimintakulttuuria arvioidaan yksilötasolla työntekijän kehityskeskusteluissa, ryhmätasolla tiimipalavereissa, yksikötasolla talon palavereissa, kuntatasolla huoltajien kyselyllä sekä erilaisissa varhaiskasvatuksen kehittämiskoulutuksissa ja valtakunnallisesti (Karvi, Avi, Valvira, Oph, OKM, Valtioneuvosto, Eduskunta). Lapset ja heidän huoltajansa osallistuvat arviointiin toimintakauden aikana. Arvioinnista tehdään kaikilla tasoilla dokumentointia (lapsen vasu ja itsearviointi, kasvatustalut, ryhmävasu, tiimisopimukset, lto-palaverit, viikkopalaverit, Vaka-johtoryhmän palaverit, kehittämiskoulutukset).

- varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Oppimisympäristöjä tarkastellaan eri näkökulmista. Kehittävän, oppimista edistävän, terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön rakentaminen ja ylläpitäminen ovat kasvattajien vastuulla. Yhteisen suunnittelun ja arvioinnin pohjalta ryhmän kasvattajat toimivat edistäen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista oppimisympäristöä.

Pöytyän varhaiskasvatuksessa fyysiset oppimisympäristöt ovat turvallisia ja kannustavia, leikkiin innostavia ja toiminnan mukaan muunneltavissa. Fyysisiin oppimisympäristöihin lukeutuu rakennetut ympäristöt sekä luonto. Luontoa hyödynnetään oppimisympäristönä, jolloin toimintaa toteutetaan leikkipuistossa, metsässä tai pihalla. Luontoa kunnioitetaan ja pidetään siistinä. Yhteistyötä tehdään lähialueen muiden toimijoiden kanssa, esim. kirjasto, museo ja kulttuuriperintökohteet. Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen suunnitteluun ja rakentamiseen. Myös huoltajille annetaan mahdollisuuksia vaikuttaa oppimisympäristöjen muokkaamiseen (esim. pihatalkoot, lahjoitukset, korjausapu) ja ideoimalla.

Oppimisympäristöt rakennetaan niin, että niitä voi tutkia kaikilla aisteilla. Oppimisympäristöjä suunnitellessa otetaan huomioon myös esteettisyys, ergonomia ja esteettömyys. Kasvattajat ja lapset huolehtivat yhdessä ympäristön esteettisyydestä sekä välineiden kunnosta. Tarvikkeet sijoitetaan lasten ulottuville ja materiaaleja kierrätetään ryhmissä lasten muuttuvien mielenkiinnon kohteiden sekä tuen tarpeiden mukaan. Lapsille tarjotaan tarpeen mukaan virikkeitä ja annetaan tilaa lapsen luovuudelle. Ympäristössä hyödynnetään monipuolisesti kuvia mm. toiminnanohjauksessa ja leikin valinnassa. Lisäksi ympäristö sisältää kirjoitettua tekstiä (lasten nimet, kirjaimet) kielitietoisuuden edistämiseksi.

Pedagogista toimintaa toteutetaan tarkoituksenmukaisissa, erikokoisissa ryhmissä. Positiivinen pedagogiikka sekä lämmin vuorovaikutus edesauttavat lapsen onnellisuutta ja hyvinvointia. Kasvattajat huolehtivat ryhmäytymisestä ja tukevat lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä (esim. Lapsen mieli, Askeleittain, ohjattu leikki, vuorovaikutusleikki). Lapsen kaikki tunteet ovat sallittuja. Tunteiden hallintaa sekä itsesäätelyä harjoitellaan sanoittamalla ja kuvittamalla eri tunteita ja tilanteita.

Oppimisympäristöjä kehitetään ja arvioidaan havainnoimalla. Havainnoinnin pohjalta tehdään muutoksia ympäristöihin. Arviointia tapahtuu jatkuvasti arjessa sekä mm. tiimipalavereissa, viikkopalavereissa ja talon palavereissa. Oppimisympäristöjen arvioinnissa voidaan hyödyntää kontekstianalyysiä (Pihlaja 2001). Lasten ja huoltajien mielipiteet otetaan arvioinnissa huomioon.

- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö perustuu vastavuoroiseen, osallistavaan vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatuksen eri vaiheissa huoltajien osallisuus korostuu. Vastuu onnistuneesta vuorovaikutuksesta huoltajien kanssa on varhaiskasvattajilla. Vuorovaikutuksessa pyritään molemminpuolisen luottamuksen luomiseen, avoimuuteen ja kunnioitukseen. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa huoltajat täyttävät esitietolomakkeen ja tutustuvat yhdessä lapsen kanssa tulevaan varhaiskasvatustyksikköön. Huoltajat käyvät alkukeskustelun ryhmän kasvattajan kanssa ja yhdessä huolehditaan mahdollisimman sujuvasta varhaiskasvatuksen aloituksesta. Toimintakauden aikana yhteistyön käytäntöjä ovat päivittäiset keskustelut, varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja päivitys, sekä vanhempainillat ja muut tapahtumat. Lisäksi varhaiskasvatuksen, kodin ja neuvolan yhteistyön välineenä käytetään ikäkauden mukaista havainnointilomaketta. Var-

hauskasvatusyksikkö tiedottaa viikoittaisesta ohjelmasta etukäteen sähköisesti. Lisäksi tiedotetaan muista ajankohtaisista asioista.

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on toimia lapsen parhaaksi kaikissa tilanteissa. Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä useiden toimijoiden kanssa mm. koulut, sosiaalitoimi ja lastensuojelu, neuvola, hammashoitola, psykologit, terapeutit, perheneuvola, TYKS, liikuntatoimi, terveydenedistämisen yksikkö, kulttuuritoimi, seurakunta ja erilaiset yhdistykset. Yhteistyön rakenteet ja toimintatavat suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyötahojen kanssa lapsille sopivaksi. Yhteistyö muotoutuu lapsiryhmän muuttuvien mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden mukaan. Yhteistyötä arvioidaan kunkin toimijan kanssa ja palaute kirjataan ryhmävasuun.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuviot 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi

oppi, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin. Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikki-taidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytyneen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen

alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden⁶⁶ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Ehetytty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

⁶⁶ Esiopetuksen opetus suunnitelman perusteet 2014

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisiä ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kekeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelyle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatusta tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havainnot ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohittamisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään

mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitetä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävä elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleen käytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologiaa ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuurina. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁶⁷. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁶⁸. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, omaksua saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovai-
kutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja

⁶⁸ Suomen perustuslaki 17 § 3 mom.

kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärrettyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatustilaisissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärrettyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatustilaisissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

4.7 Pöytyällä päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt

Pöytyällä toimintakautta ryhdytään suunnittelemaan yksiköiden yhteisissä palavereissa. Jokaisessa yksikössä tehdään ryhmävasut ja tiimisopimukset. Tavoitteena on tehdä suuret linjaukset yhdessä ja jättää suunnitelmiin väljyyttä, jotta toiminnassa pystytään ottamaan huomioon lasten kiinnostusten kohteet ja osallisuus erilaisten projektien toteuttamiseen.

Vanhempainilloissa vanhemmat otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun. Toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan jatkuvasti tiimipalavereissa sekä talon yhteisissä palavereissa. Varhaiskasvatusyksiköissä pidetään pedagogisia palaveria säännöllisesti. Vuoden aikana käydään tiimien kehityskeskustelut, joissa arvioidaan ryhmien toimintaa sekä sen kehittämistä.

Vanhemmat arvioivat varhaiskasvatuksen laatua vuosittain. Lapset arvioivat vuosittain ikätasolleen sopivin menetelmin esim. haastatteluin ja erilaisilla itsearvioinnin menetelmillä.

- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Pöytyän varhaiskasvatuksen henkilöstö vastaa lasten kasvun ja kehityksen dokumentoinnista erilaisten menetelmien avulla: valokuvaus, videointi, lasten haastattelut ja toiveiden kuunteleminen, havainnointikaavakkeet ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Dokumentointi on mukana arjessa kaikissa tilanteissa. Lapset osallistuvat oman arjen toimintansa dokumentointiin esim. piirtämällä, kuvaamalla ja kertomalla. Jokaisella lapsella on oma kasvunkansio.

- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

Työtavat muokataan lapsiryhmän tarpeiden mukaan. Kaikkien ei tarvitse toteuttaa samaa toimintaa, vaan toimintaa voidaan yksilöllistää ja eriyttää erikokoisten ryhmien avulla. Monipuoliset työtavat sisältävät leikkiä, tutkimista, projekteja ja erilaisia luovia ilmaisutapoja. Toiminta tapahtuu tiimityössä, missä hyödynnetään henkilökunnan vahvuuksia ja jaetaan vastuuta. Toiminta luo mahdollisuuksia toteuttaa itseään niin aikuisille kuin lapsillekin.

- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä

Leikeissä hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä. Pöytyällä lähimetsät ja maaseutu ympäristö ovat vahvasti mukana lasten arjessa. Aikuiset mahdollistavat ja toteuttavat leikkejä lasten tarpeiden ja toiveiden mukaan. Aikuisten sensitiivinen läsnäolo turvaa lasten leikin turvallisen sujumuuden.

Lapsille taataan joka päivä aikaa vapaaseen leikkiin ja tuetaan pitkäkestoisen leikin rakentumista tiedostamalla ja vähentämällä leikkiä keskeyttäviä ja rajoittavia tekijöitä. Oppimisympäristö elää leikkien mukana. Tilojen muunneltavuus mahdollistaa rauhalliset ja riehakkaat leikit sisällä ja ulkona. Kestävä kehitys näkyy leikeissä lelujen vaihtamisessa ryhmien kesken ja lelujen uusiokäytössä sekä korjaamisessa.

- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Lapsia opetetaan sinnikkyteen oppimistilanteissa ja kannustetaan elinikäiseen oppimiseen:

- *Harjoitellaan taitoja nimetä, jäsentää ja kuvata ympäristöä eri tavoin.*
- *Annetaan mahdollisuus lapsille kysyä ja kyseenalaistaa asioita.*
- *Annetaan mielikuvitukselle tilaa leikeissä, taiteessa, sadutuksessa, kuvaamisessa.*
- *Lapsia opetetaan kannustamaan kavereita.*
- *Huomataan lapsen oppiminen ja järjestetään lapsille tilaisuuksia huomata myös oma oppimisensa*
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa

Kielen rikas maailma

- *Pöytyän varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota lasten kielen monimuotoisuuteen ja käyttämiin vuorovaikutuksen tukena.*
- *Huomioimme eri kielet, kulttuurit ja murteet. Hyvä äidinkielen oppiminen varmistaa muiden kielten oppimisen tulevaisuudessa.*
- *Suomi toisena kielenä (S2) opetuksella tuetaan suomen kielen oppimista.*
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista

Ilmaisun monet muodot

- *Pöytyän varhaiskasvatus tekee yhteistyötä kulttuuri- ja muiden toimien kanssa vastavuoroisesti. Monipuolinen musiikillinen, kuvallinen, sanallinen sekä kehollinen ilmaisu näkyy lasten itse toteuttamana lasten arjessa. Lapset osallistuvat itse suunnitellen ja toteuttaen näyttelyitä ja esityksiä.*

- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

Minä ja meidän yhteisömme

- *Pöytyän varhaiskasvatus on arvovapaata opetusta siten, että se on määritelty poliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitoutumattomaksi. Pöytyän varhaiskasvatus tekee kuitenkin yhteistyötä Pöytyän evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon myös muut lapsiryhmässä olevat uskonnot ja katsomukset. Lapsia ohjataan kunnioittamaan erilaisia näkemyksiä.*
- *Pöytyä on historiallisesti vahva maaseutupitäjä. Luonnon ja maaseudun läsnäolo korostuu toiminnassa. Varhaiskasvatus hyödyntää lähipiirissä olevan historiallisen kulttuuriperinnön ja asiantuntemuksen. Vierailemme mahdollisuuksien mukaan kotiseutumuseoissa ja Yläneen Luontokapinetissa.*
- *Pöytyän varhaiskasvatuksessa lasten osallisuus otetaan huomioon päivittäin arjessa. Lapsille annetaan mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön ja käytännön toimintaan.*
- *Pöytyän varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen hyvän itsetunnon ja myönteisen minäkuvan kehitystä. Lasta rohkaistaan omien tunteiden ilmaisuun. Toiminnassa korostuu lasten yhteistyötaitojen ja tunneilmaisun korostaminen.*

Tutkin ja toimin ympäristössäni

- *Pöytyän varhaiskasvatuksessa kannustetaan luovuuteen. Lapsia ohjataan luovaan askarteluun ja projekteihin. Toiminnassa korostuu lasten osallisuus.*
- *Pöytyällä korostuu luonnon läheisyys kaikessa toiminnassa. Täällä lapsi saa kokemuksia ja elämyksiä luonnosta ja muusta ympäristöstä. Lapsi on aktiivinen toimija. Toiminnallisuus ja liikkuminen lähiympäristössä kehittävät myös matemaattisia taitoja.*

Kasvan, liikun ja kehityn

- *Pöytyällä on erinomaiset mahdollisuudet kaikenlaiseen liikuntaan. Urheilu- ja pallokentät tarjoavat hyvät mahdollisuudet perusliikuntataitojen harjoittamiseen. Lisäksi meillä on mahdollisuus hyödyntää Haukkavuoren ja Kuhankuonon ulkoilureitistöjä. Näiden lisäksi Pöytyällä on mahdollisuus käyttää sisäliikuntapaikkoja. Teemme tiivistä yhteistyötä kunnan liikuntatoimen ja koulujen kanssa.*
- *Ruokailuista halutaan tehdä miellyttäviä hetkiä, joissa lasta ohjataan hyviin tapoihin ja terveyttä edistävään ruokailuun. Monipuolisella tarjonnalla lapset houkuteltaan maistamaan uusia makuja.*

- *Pöytyällä varhaiskasvatus tekee tiivistä yhteistyötä neuvolan ja hammashoitolan kanssa. Lasten kehitymistä havainnoidaan ja dokumentoidaan sitä varten laadituilla lomakkeilla.*

Pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa lähtökohtaisena työtapana on lapsen mielenkiinnonkohteiden ja osallisuuden huomioon ottaminen.

Pedagogisen toiminnan pohjalla on henkilöstön tieto lapsen kehityksestä, kasvusta ja oppimisesta sekä vuorovaikutuksen merkityksestä. Toimintamme on lapsilähtöistä ja sensitiivistä.

Lasten mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon toimintaa suunniteltaessa. Aikuiset havainnoivat, haastattelevat lapsia ja kirjaavat lasten mielenkiinnon kohteet. Lapsen osallisuutta lisätään ja monipuolistetaan hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan. Lapsi nähdään aktiivisena toimijana.

Kielen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Pöytyällä toteutetaan suomenkielistä varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan ryhmässä olevien lasten kulttuuri- ja kielitaustat ja tutustutaan niihin yhteistyössä lasten huoltajien kanssa. Lasten erilaisiin uskontoihin ja katsomuksiin suhtaudutaan kunnioituksella. Mahdollisuuksien mukaan lasten huoltajat osallistuvat kertomalla omasta kulttuuristaan, kuten juhlapyhistä ja niiden viettotavoista. Ryhmässä olevien lasten kotikielistä voidaan opetella yhdessä tervehdyksiä ja sanoja tai muunkielisiä lastenlauluja.

Pöytyän kunnassa on S2 kielestä erillinen oppimissuunnitelma.

Pöytyän kunta ostaa tarvittaessa palvelut lähiseudulta perheen äidinkielen ollessa ruotsi, saame tai romani.

Viittomakieltä tarvitsevalle lapselle hankitaan viittomakielen tulkki.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä⁶⁹. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi koee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan⁷⁰. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä⁷¹.

Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsultaatiota lapsen tuen järjestämisessä⁷². Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁷³. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 7. kohta

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 a §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 mom. (698/1982)

⁷² Varhaiskasvatuslaki 4 a §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 1. ja 10. kohta

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta⁷⁴. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista⁷⁵. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä⁷⁶.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁷⁷. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiope- tuksen opetussuunnitelman perusteissa⁷⁸.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan⁷⁹ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun

⁷⁴ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

⁷⁵ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 11 e §, perustelut s. 22-23

⁷⁶ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

⁷⁷ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

⁷⁸ Esiope tuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erytynen tuki

⁷⁹ Varhaiskasvatustilaki 4 a §

muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa lastentarhanopettaja ja/tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arviotaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikutavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio

- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

PÖYTYÄ

5.5 Pöytyällä päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisen käytännöt eri toimintamuodoissa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne ja sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt tuen aikana

Pöytyän varhaiskasvatuksessa on laadittu varhaiserityisopetussuunnitelma (2013, päivitetty 2015), jossa on kuvattu lapsen kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisen käytäntöjä. Varhaiskasvatuksessa on käytössä kolmiportainen tuki (yleinen, tehostettu, erityinen). Varhaiserityisopetuksen tehtävät ovat ennaltaehkäistä, havaita erilaisia lapsen tasapainoiseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen liittyviä riskitekijöitä sekä järjestää lapsen tarvitsemaa kuntoutusta varhaiskasvatuksessa.

Pöytyän varhaiskasvatus tekee tiivistä yhteistyötä neuvolan kanssa. Lapsen ikäkausitarkastuksiin huoltajat saavat vietäväksi varhaiskasvatuksessa täytetyn havainnointilomakkeen, johon myös he ovat saaneet kirjata omat huomionsa lapsen kehityksestä. Neuvola laittaa omat merkintänsä lomakkeeseen ja se palautuu neuvolakäynnin jälkeen varhaiskasvatukseen. Havainnointilomaketta käytetään myös ohjaamaan huoltajien kanssa käytäviä keskusteluja ja niiden pohjalta laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen tuki aloitetaan välittömästi, jos huoltajat, neuvola tai varhaiskasvattajat ovat huolissaan lapsen kehityksestä tai jos lapsella on:

- viivästynyt puheen tai kielen kehitys
- äidinkielenä jokin muu kieli kuin suomi (suomi toisena kielenä – opetus)
- keskittymisen tai tarkkaavaisuuden pulmia, ylivilkkautta
- kehityksen tasainen viivästyminen tai kypsymättömyys

- *tunne-elämään tai käyttäytymiseen liittyviä vaikeuksia*
- *motoriikan tai hahmottamisen vaikeuksia*
- *pitkäaikaissairauksia (epilepsia, diabetes, reuma, lihassairaudet ym.)*
- *autismin kirjon häiriö*
- *näkö-, kuulo-, liikuntavamma tai kehitysvammaisuus*
- *erityisen tuen tarve voi syntyä myös silloin, kun lapsen kasvuolosuhteet eivät tue riittävästi lapsen myönteistä kehitystä*

Huolen ilmaannuttua huoltajat ja kasvatushenkilöstö (päivähoito, neuvola, muut yhteistyötahot) arvioivat yhdessä lapsen tuen tarvetta. Lähtökohdiana ovat havainnointien yhteinen tarkastelu tai lapsella aiemmin todettu tehostetun tai erityisen tuen tarve. Tarvittaessa arvioinnin tueksi hankitaan lapsen tuen kannalta tarkoituksenmukainen asiantuntijalausunto. Varhaiskasvatuksessa tuki aloitetaan heti kun tuen tarve on havaittu. Tuen tarpeen ilmaannuttua kasvattaja ottaa asian puheeksi huoltajien kanssa. Yhteistyössä huoltajien kanssa tehdään lapselle varhaiskasvatussuunnitelma, johon kirjataan lapsen tuen tarpeet, tavoitteet ja menetelmät. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta on vastuussa ryhmän lastentarhanopettaja ja se pyritään päivittämään kaksi kertaa vuodessa. Jos yleinen tuki ei riitä, ryhmän lastentarhanopettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja suunnittelevat ja arvioivat yhdessä huoltajien kanssa lapsen tarvitsemaa tukea.

Lääkehoitosuunnitelma tehdään lapselle, jolla on lääkehoidon tarvetta varhaiskasvatuspäivän aikana.

Pöytyän varhaiskasvatuksen kolmiportainen tuki

Jokaiselle varhaiskasvatuksen palveluja käyttävälle lapselle tarjotaan kasvuun ja oppimiseen yleistä tukea, jonka perustana ovat yhdessä huoltajien kanssa sovitut tavoitteet. Tehostettu ja erityinen tuki tarkoittavat varhaiskasvatuksen omien tukitoimien ja muiden ulkopuolisten asiantuntijoiden (esim. terapeutit, lääkäri) tukipalvelujen liittämistä luontevaksi osaksi varhaiskasvatustoimintaa. Lapsen tarvitsemat tukitoimet aloitetaan mahdollisimman varhain ja pyritään pääsääntöisesti järjestämään lapsen omaan varhaiskasvatussyksikköön osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa.

Yleinen tuki. *Yleinen tuki on kaikille päivähoitossa oleville lapsille suunnattua tavoitteellista toimintaa. Yleisen tuen menetelmät ovat lapsen kehitystä yleisesti tukevia ja siten kaikille lapsille hyödyllisiä. Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä huoltajien kanssa. Vasussa näkyy myös lapsen osallisuus. Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.*

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatusta- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Varhaiskasvatuksen yleisen tuen menetelmät kuuluvat kaikille ryhmän lapsille ja niitä ovat esimerkiksi:

- pienryhmätoiminta
- yksilöohjaus ja korittehtävät
- tukiviittomat
- kuvien käyttö toiminnanohjauksessa
- S2-opetus (suomi toisena kielenä-oppimissuunnitelma laadittu 2017)
- leikkiryhmät
- leikkitaulu
- apuvälineet (istuintyyny, kynätuki, rannepainot, yms.)

Tehostettu tuki. Lapselle, joka tarvitsee kasvussaan ja oppimisessaan säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, annetaan tehostettua tukea. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen monialaisessa yhteistyöryhmässä yhdessä huoltajien kanssa. Tehostettuun tukeen siirryttäessä lastentarhanopettaja laatii pedagogisen arvion ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi. Arvion laatimisessa voidaan tarvittaessa käyttää myös muita asiantuntijoita (esim. neuvola, psykologi, puheterapeutti). Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Pedagogiseen arvioon kirjataan lapsen vahvuudet sekä tuen tarpeet. Pedagoginen arvio käsitellään monialaisessa yhteistyöryhmässä ja tarvittaessa lapselle laaditaan tehostetun tuen oppimissuunnitelma. Pedagogisessa arviossa kuvataan:

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- arvio tehostetun tuen tarpeesta (millaisilla pedagogisilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea)
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet

Tehostetussa tuessa käytetään samoja tukimuotoja kuin yleisessä tuessa. Niitä käytetään kuitenkin intensiivisemmin ja runsaammin. Tehostettu tuki on säännöllistä ja jatkuvaa. Tehostetun tuen riittävyyttä arvioidaan säännöllisesti monialaisessa yhteistyöryhmässä, jossa huoltajat ovat aina läsnä. Tehostetun tuen käytännön järjestelyt varhaiskasvatuksessa:

- *pedagoginen arvio*
- *tehostetun tuen oppimissuunnitelman laadinta*
- *säännöllinen ja jatkuva tuki (yleisen tuen menetelmät tehostuvat)*
- *säännöllinen monialainen yhteistyö*
- *varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi sekä ohjaa varhaiskasvattajia yksilö- ja pienryhmäopetuksen suunnitteluun ja toteutukseen (kädentaidot, kielellinen, matematiikka, ohjeen kuuntelu, motorikka, leikkiryhmä jne.)*
- *sisältää lapsen osallisuuden huomioimalla hänen näkemyksensä tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan*

Erityinen tuki. *Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joilla on vaikeuksia edistyä riittävästi yleisen tai tehostetun tuen menetelmillä. Ennen siirtymistä erityiseen tukeen on laadittava pedagoginen selvitys. Pedagogisen selvityksen laativat varhaiskasvatuksen erityisopettajat yhteistyössä lastentarhanopettajan kanssa ja se käsitellään huoltajien kanssa monialaisessa yhteistyöryhmässä. Pedagogisessa selvityksessä kuvataan:*

- *lapsen oppimisen eteneminen*
- *lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta varhaiskasvattajien, huoltajien ja lapsen näkökulmista*
- *mahdollisten tehostetun tuen tukimuotojen vaikutusten arviointi*
- *arvio erityisen tuen tarpeesta (millaisilla pedagogisilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea)*
- *lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet*

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen aiempaa oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen tueksi että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalitoimen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamista

tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajien luvalla. Pedagoginen selvitys lähetetään liitteineen varhaiskasvatusjohtajalle, joka tekee niiden perusteella erityisen tuen päätöksen.

Lapselle laaditaan huoltajien kanssa monialaisessa yhteistyöryhmässä joko erityisen tuen oppimissuunnitelma (alle 5-vuotiaat) tai HOJKS (11-vuotinen oppivelvollisuus). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Periaatteena on ottaa huomioon lapsen yksilölliset vahvuudet, tarpeet sekä mahdollisuudet oppimiseen ja kasvuun. Vastuu suunnitelman teosta ja päivittämisestä (vähintään kerran vuodessa) on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Erityisen tuen käytännön järjestelyt varhaiskasvatuksessa:

- pedagoginen selvitys
- HOJKS / erityisen tuen oppimissuunnitelman laadinta
- erityisen tuen päätöksen tekeminen
- säännöllinen ja jatkuva tuki (yleisen ja tehostetun tuen menetelmät tehostuvat)
- mahdollisen ryhmäavustajan rooli korostuu
- apuvälineiden käyttö. Apuvälineiden tarve voi liittyä oppimisen erityistarpeisiin, näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen, psyykkiseen tai sosiaaliseen tarpeeseen.
- varhaiskasvatuksen erityisopettajat selvittävät ja organisoivat tukitoimia kunnan tasolla sekä järjestävät varhaiskasvatuksessa tarvittavat tukitoimet yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvattajien sekä eri asiantuntijatahojen kanssa
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja konsultoi ja ohjaa varhaiskasvattajia yksilö- ja pienryhmäopetuksen suunnitteluun ja toteutukseen (kädentaidot, kielellinen, matematiikka, ohjeen kuuntelu, motorikka, leikkiryhmä jne.)
- yhteistyötahojen rooli korostuu
- säännöllinen monialainen yhteistyöryhmä
- sisältää lapsen osallisuuden huomioimalla hänen näkemyksensä tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- erityisen tuen oppimissuunnitelman päivittäminen vuosittain tai tarpeen mukaan
- erityisen tuen tarkistaminen tuen tarpeen vähentyessä (jos erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tukena, tehdään pedagoginen selvitys ja asia käsitellään monialaisessa yhteistyöryhmässä)

Pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamisesta on laadittu Pöytyällä toimintatapaohjeistus (2016).

- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

Lapsen huoltajat. Päävastuu lapsen kasvatuksesta on hänen huoltajillaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Jotta kasvatusta olisi yhdensuuntaista ja tavoitteet yhtäläiset, on huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyö erittäin tärkeää. Luottamuksellinen suhde ja yhteistyö antavat hyvän pohjan lapsen kasvuun ja kehitykselle. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan huoltajien kanssa käytävässä keskustelussa vähintään kerran vuodessa (tarvittaessa useammin). Huoltajat osallistuvat monialaiseen yhteistyöryhmään tarpeen vaatiessa. Huoltajat kirjaavat omat havaintonsa lapsen kasvusta ja kehityksestä varhaiskasvatuksesta saamaansa havainnointilomakkeeseen, toimittavat sen neuvolaan terveystarkastuksen yhteydessä sekä palauttavat lomakkeen takaisin varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatuksen henkilökunta on vaitiolovelvollinen kaikissa lasta ja perhettä koskevista asioista. Henkilökunta tukee lapsen kasvua ja oppimista varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti:

Vastuu, työnjako, tuen vaikutusten seuranta, arviointi.

- Lastentarhanopettaja on pedagogisessa vastuussa ryhmänsä toiminnasta ja varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnasta. Hän laatii pedagogisen arvion ja tehostetun tuen oppimissuunnitelman pyytäen konsultointia tarvittaessa muilta yhteistyötahoilta. Lastentarhanopettaja myös vastaa siitä, että työtiimi tulee tietoiseksi tuen tarpeista ja tarvittavista menetelmistä (viittomat, kuva, yms.) sekä vastaa tuen vaikutusten seurannasta, arvioinnista ja kehittämisestä.
- Lastenhoitajat ja avustajat ovat omalta osaltaan vastuussa päivittäisestä toiminnasta sekä tukitoimien käyttämisestä. Heidän tehtävänsä on havainnoida lapsia arjessa ja täyttää havainnointilomakkeita yhdessä lastentarhanopettajan kanssa. Lastenhoitajat ja avustajat osallistuvat yhdessä tiimin kanssa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja kehittämiseen sekä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Lastenhoitajat voivat myös pitää varhaiskasvatuskeskusteluja, mikäli näin on tiimin kesken sovittu.
- Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. Perhepäivähoitaja laatii oman ryhmänsä lapsille varhaiskasvatussuunnitelmat sekä täyttää havainnointilomakkeet.
- Varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat kunnan varhaiserityiskasvatuksen asiantuntijoina. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työnkuva vaihtelee tarpeen mukaan sisältäen lapsen oppimisen ja kasvun ohjaamisen sekä huoltajien tukemisen lapsensa kasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien tehtävänä on toimia tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatuspalveluiden valmistelu-, suunnittelu-, toteutus- ja konsultointitehtävissä. He havainnoivat lapsia, konsultoivat sekä ohjaavat varhaiskasvattajia yksilö- ja pienryhmäopetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioimisessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat selvittävät ja organisoivat tukitoimia kunnan tasolla sekä järjestävät varhaiskasvatuksessa tarvittavat tukitoimet yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvattajien sekä eri asiantuntijatahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät pedagogisen selvityksen ja tehostetun/erityisen tuen oppimissuunnitelman/HOJKS:n yhteistyössä huoltajien, lastentarhanopettajan sekä monialaisen yhteistyöryhmän kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työhön kuuluvat myös perhepäivähoidon palvelusopimusten laadinta, pedagogiset ohjaukset ja iltapalaverit. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on vastuussa siitä, että perhepäivähoitossa laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma ja on tarvittaessa perhepäivähoitajan tukena sen laadinnassa.

- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

Monialaisessa yhteistyöryhmässä käsitellään yksittäistä lasta koskevia asioita. Ryhmään kuuluvat lapsen kasvatukseen ja opetukseen osallistuvat henkilöt: huoltajat, varhaiskasvattajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä tarpeen mukaan muita asiantuntijoita (lueteltu alla). Monialaisen yhteistyöryhmän rooli korostuu varsinkin tehostetun ja erityisen tuen aikana. Työryhmän keskeisimmät tehtävät ovat esille tulleiden asioiden käsittely, toimenpiteistä ja työnjaosta sopiminen sekä seuranta ja arviointi.

Neuvola. Lastenneuvola ja varhaiskasvatus tekevät yhteistyötä lapsen kehityksen seurannassa. Pöytyällä on käytössä varhaiskasvatuksen havainnointilomake, jonka huoltajat toimittavat neuvolaan lapsen terveystarkastuksen yhteydessä. Neuvola kirjaa lomakkeeseen omat havainnot terveystarkastuksista ja huoltajat toimittavat lomakkeen takaisin varhaiskasvatukseen. Tarvittaessa neuvolalääkäri kirjoittaa lähetteen jatkotutkimuksiin (esim. puhe-, toiminta-, fysioterapia, lastenneurologinen poliklinikka, lasten psykiatrisen poliklinikka, kuulontutkimus). Tarvittaessa neuvolan terveydenhoitaja tai neuvolalääkäri osallistuu varhaiskasvatuksessa järjestettävään monialaiseen yhteistyöryhmään.

Varhaiskasvatus ja neuvola pitävät 1 – 2 kertaa vuodessa yhteistyösuunnittelukokouksia, joissa arvioidaan toiminnan ja lomakkeiden ajantasaisuutta.

Lasten kuntoutustyöryhmä. Pöytyän lastenneuvolassa toimii lasten kuntoutustyöryhmä. Kuntoutustyöryhmä on niitä lapsia varten, joilla on todettu tai epäillään olevan lisäselvittelyä vaativia kehityksen pulmakohtia tai viiveitä. Palvelut on tarkoitettu alle kouluikäisille Pöytyän ja Auran alueen lapsille. Työryhmässä laaditaan yhdessä huoltajien ja päivähoitajan kanssa lapselle kuntoutussuunnitelma, jonka to-

teutumista seurataan. Lisäksi tehdään tarvittavat lausunnot ja jatkolähteet. Kuntoutustyöryhmään kuuluvat lääkäri, puheterapeutti, neuvolapsykologi, fysioterapeutti ja sosiaalityöntekijä. Aloite työryhmään lähettämistä voi tulla huoltajilta, varhaiskasvatuksesta, neuvolasta tai muulta lapsen asioita hoitaneelta taholta. Terveystoimittaja tekee huoltajien luvalla lähetteen työryhmään.

Perheneuvola. Pöytyällä toimiva perheneuvola on lapsiperheille suunnattu maksuton palvelu. Perheneuvola toimii yhtenä päivänä viikossa perusturvatalossa Riihikoskella. Perheneuvolassa työskentelevät psykologi ja sosiaalityöntekijä. Huoltajat voivat ottaa suoraan yhteyttä perheneuvolaan tai perhe voidaan ohjata sinne varhaiskasvatukseen, neuvolan tai lastensuojelun kautta. Perheneuvola tarjoaa lapsiperheille seuraavanlaisia palveluja:

- lapsen tunne-elämän ja sosiaalisten vaikeuksien arviointia (myös ohjaus lastenpsykiatriin arviointiin lääkärin lähetteellä)
- perhe- ja vuorovaikutustutkimusta
- eri-ikäisten lasten perheterapiaa
- lapsen ja vanhemman vuorovaikutusohjausta
- vanhemmuuden ohjausta, perheen ohjausta
- lasten kanssa työskentelevien viranomaisten konsultointia
- vanhemmuuden tukemista ja parisuhteen tukemista lapsiperheissä
- viranomaisapua huoltajusriidoissa sekä lapsikeskeistä perheasiainsovittelua (tarvittaessa yhteistyössä lastensuojelun kanssa)
- tarpeen mukaan mahdollista myös järjestää erilaisia ryhmiä: lasten eroryhmä, sururyhmä, perhekoulu ja vanhempi-lapsi Theraplay.

Puheterapia. Pöytyän lastenneuvolassa toimii puheterapeutti. Lapsen kehityksessä voi ilmetä häiriöitä esimerkiksi puheen tuotossa, puheen ymmärtämisessä tai muissa kielellisissä taidoissa. Puheterapian tavoitteena on poistaa, lieventää ja ennaltaehkäistä häiriöitä mahdollisimman hyvän vuorovaikutuksen ja kommunikointikyvyn saavuttamiseksi. Puheterapian tarve sekä terapiajaksojen kesto ja tavoitteet arvioidaan yksilöllisesti ja sovitaan yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatukseen ja muiden ammattilaisten kanssa tehtävä yhteistyö on osa puheterapeuttista kuntoutusta. Tarvittaessa puheterapeutti ohjaa hakeutumaan lisätutkimuksiin (esim. psykologin tutkimukset tai kuulon tutkimus). Puheterapiaan ei tarvita erillistä lähetettä, mutta tavallisesti vastaanotolle ohjaututaan terveystoimittajan, lääkärin tai päivähoiton aloitteesta. Puheterapiapalvelut ovat omassa terveystoimittajassa asiakkaalle maksuttomia.

Puheterapiaa on mahdollista saada myös ostopalveluna yksityisiltä puheterapeuteilta, mikäli kunta ei sitä pysty tarjoamaan. Tällöin lääkärin lähetteen lisäksi tarvitaan maksusitoumus (OPO).

Neurolapsykologi. *Pöytyän lastenneuvolassa toimii neurolapsykologi. Neurolapsykologiin otetaan yhteyttä, kun lapsen kasvuun tai kehitykseen liittyy kysymyksiä tai huolenaiheita. Neurolapsykologi tekee myös lapsen kehitystasoon ja mahdollisiin erityisvaikeuksiin liittyvät arvioinnit (varhaiskasvatuksessa havainnointi ja yksilötutkimukset). Neurolapsykologille ei tarvita lähetettä. Huoltajat voivat olla suoraan yhteydessä häneen tai yhteydenotto voi tulla varhaiskasvatuksesta/neurolasta huoltajien luvalla. Neurolapsykologi tekee yhteistyötä muiden lapsiperheiden parissa työskentelevien tahojen kanssa.*

Fysioterapia. *Pöytyän terveyskeskuksessa toimii fysioterapeutteja, joiden tehtäviin kuuluvat lapsen psyykkomotoriset arvioinnit (psyykkomotoriikassa korostetaan kehon ja mielen yhteyttä), tarvittaessa fysioterapia, ohjaus ja neuvonta.*

Toimintaterapia. *Pöytyällä ei ole omaa toimintaterapeuttia, mutta toimintaterapiaan on mahdollista päästä ostopalveluna. Toimintaterapian arvioon tai terapiaan pääsee neuvolalääkärin läheteellä. Lasten toimintaterapiassa arvioitavia ja kehitettäviä taitoja ovat mm. leikkitaidot, itsestä huolehtimisen taidot, työskentelyyn tarvittavat taidot, toiminnoissa tarvittavat sensomotoriset ja hahmottamiseen liittyvät taidot sekä kyky ideoida, suunnitella ja toteuttaa erilaisia toimintoja.*

Perus- ja erityisopetus. *Päivähoidon yhteistyö perus- ja erityisopetuksen kanssa korostuu esiopetusvuoden aikana. Koulun erityisopettajat käyvät esiopetuksessa viikoittain pitämässä pienryhmiä tai yksilöohjausta sekä osallistuvat tarvittaessa vanhempainkeskusteluihin. Esiopetusvuoden aikana lapset tutustuvat kouluun ja tulevaan opettajaan. Esiopetusvuoden kevään aikana pidetään kouluun menevien lasten siirtopalaverit, joihin osallistuvat huoltajat, esiopettaja ja tuleva ekaluokan opettaja (tarvittaessa muut lapsen kanssa toimineet yhteistyötahot). Pöytyän kunnassa ensimmäinen luokka on mahdollista käydä omassa lähikoulussa. Riihikosken, Kyrön ja Yläneen kouluissa on pienryhmäopetusta. Pöytyän kunnassa toteutetaan joustavaa alkuopetusta, jonka mukaan jokaisella lapsella on mahdollisuus suorittaa 1. ja 2. luokka kolmessa vuodessa.*

Koulupsykologit. *Pöytyällä on kaksi koulupsykologia, jotka toimivat yhteistyössä esiopetuksen kanssa. Koulupsykologi tekee tarvittavat tutkimukset, kun lapsen kouluvalmiudesta on esiopetuksessa herännyt huoli. Koulupsykologi osallistuu myös tarvittaessa moniammatilliseen työryhmään.*

Sosiaalitoimi. Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja etusija erityiseen suojeluun. Mikäli lapsen kotiolot eivät ole riittävän turvalliset tai lapsi itse vaarantaa hyvinvointiaan, on lastensuojeluviranomaisten velvollisuus auttaa lasta ja tämän perhettä. Lastensuojelu jakautuu avopalvelun palveluihin, sijaishuoltoon ja jälkihuoltoon. Suurin osa lastensuojelutyöstä on avohuollon työtä, jossa perhettä tuetaan, jotta lapset voivat kasvaa ja kehittyä omilla kodoillaan. Avohuollon tukitoimia ovat esimerkiksi keskustelut, ohjaus, neuvonta tai perhetyö. Tarvittaessa sosiaalitoimi on mukana monialaisessa yhteistyöryhmässä.

Vammaispalvelut. Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä kunnan vammaispalveluiden kanssa silloin, kun lapsella on todettu kehitysvamma tai vaikea kehityksen viivästyminen. Vammaispalveluista sovitaan tapauskohtaisesti.

Seurakunta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat käyvät tarvittaessa seuraamassa lasten toimintaa seurakunnan päiväkerhoissa ja tekevät yhteistyötä päiväkerho-ohjaajien kanssa.

TYKS. Lasten normaalikehityksen yksilöllisten erojen ja lievien kehitysviiveiden arviointi tapahtuu avoterveydenhuollossa osana terveyskeskusten neuvolatoimintaa. Lapsi ohjataan tarkempiin tutkimuksiin lastenneurologian poliklinikalle, kun paikallistason tutkimukset eivät riitä. Merkittävien kehityspoikkeamien arvio kuuluu myös erikoissairaanhoidon (esim. autismi, kehitysvammaisuus). Lastenneurologian poliklinikka vastaa lähetteellä tulevien lapsipotilaiden neurologisesta arvioinnista, hoidosta ja tarvittaessa seurannasta. Muita yhteistyötahoja TYKS:ssa ovat mm. kuulokeskus ja lastenpsykiatrian poliklinikka. TYKS:n kuntoutustyöryhmä laatii lapselle kuntoutussuunnitelman, joka tarkistetaan vähintään kahden vuoden välein. Kuntoutussuunnitelma toimii pohjana, kun lapselle laaditaan varhaiskasvatuksessa oppimissuunnitelma ja mietitään tarvittavia tukitoimia ja tuen tasoa. TYKS:n henkilökunta voi tarvittaessa osallistua monialaiseen yhteistyöryhmään.

Peimarin erityisneuvola (VSSH). Erityisneuvola tarjoaa monipuolista osaamista kehitysvammaisen asiakkaan kehityksen ja kuntoutuksen arvioimiseen (Kelan vaatimat kuntoutussuunnitelmat). Erityisneuvolan kunta-asiakkaina ovat kaikki Varsinais-Suomen kunnat. Lapsi ohjataan Peimarin erityisneuvolaan TYKS:n tutkimusten perusteella.

- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Pöytäällä lapsen kasvua ja kehitystä dokumentoidaan koko varhaiskasvatuksen ajan. Nämä dokumentit kulkevat lapsen mukana hänen siirtyessään toiseen ryhmään. Lapsen kehityksen sitä vaatiessa järjes-

tämme myös siirtopalavereja, joihin kutsutaan henkilöt, jotka liittyvät lapsen kehityksen tukemiseen. Tutustumiskäyntejä uuteen ryhmään järjestetään tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan.

Lapsen siirtyessä esiopetukseen lapset tutustuvat perheidensä kanssa esiopetuksen tiloihin ja aikuisiin tutustumispäivänä. Varhaiskasvatuksessa jo oleville lapsille voidaan ennen esiopetusta järjestää tutustumishetkiä. Pöytyällä lapsen kasvua ja kehitystä dokumentoidaan koko hänen varhaiskasvatuksensa aikana. Nämä dokumentit kulkevat lapsen mukana hänen siirtyessään esiopetukseen. Lapsen kehityksen sitä vaatiessa, järjestetään myös siirtopalavereita, joihin kutsutaan henkilöt, jotka liittyvät lapsen kehityksen tukemiseen.

Lapsen siirtyessä perusopetukseen tehdään yhteistyötä perusopetuksen alkuopettajien kanssa vuosisuunnitelman mukaisesti. Tässä nivelvaiheessa pidetään lapsen siirtopalaveri, johon osallistuvat tarpeen mukaan esiopettaja, koulun opettaja, koulupsykologi, erityisopettajat, kouluterveydenhoitaja ja halutessaan lapsen huoltajat. Kouluun ilmoittautumisen yhteydessä tiedotetaan perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta sekä koulukuljetuksista. Yhteistyötä arvioidaan lukuvuoden alussa esi- ja alkuopettajien yhteistyöpalavereissa. Tällöin laaditaan lukuvuosisuunnitelma ja nivelvaiheen käytännöt.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Pöytyällä päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Pöytyällä ei ole vaihtoehtoista pedagogiikkaa tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.⁸⁰ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen⁸¹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa⁸². Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti,

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸² Varhaiskasvatuslaki 9 b §

alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina.⁸³

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa⁸⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin⁸⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

PÖYTYÄ

7.2 Pöytyällä päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- Lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- Arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

⁸³ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 9 b §, perustelut s. 21–22

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 b §

Koko toimintakulttuuria arvioidaan eri tasoilla ja eri menetelmien avulla:

- *yksilötasolla työntekijän kehityskeskustelut*
- *ryhmätasolla tiimipalaverit*
- *yksikkötasolla talonpalaverit*
- *kuntatasolla huoltajien kyselyt, erilaiset varhaiskasvatuksen kehittämiskoulutukset*
- *valtakunnallisesti eri tahojen ohjaamina (Karvi, Avi, jne.)*
- *lasten huoltajien tasolla yhteistyö ja dokumentointi*

Arvioinnista tehdään kaikilla tasoilla dokumentointia (lapsen vasu ja itsearviointi, kasvatuskeskustelut, ryhmävasu, tiimisopimukset, Ito-palaverit, viikkopalaverit, Vaka-johtoryhmän palaverit, kehittämiskoulutukset).

Laatukyselyn perusteella nousseet yksikkökohtaiset kehittämiskohteet käsitellään ja otetaan huomioon suunnittelussa. Laatukyselyn tulokset toimitetaan sivistyslautakunnalle ja lasten vanhemmille.